

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ: КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ

Анна Войтович

асистент кафедри початкової та дошкільної освіти

Екологічні проблеми світового масштабу зумовили необхідність кардинальних змін у ставленні людини до природи, і до самої себе. У умовах розвитку сучасної людської цивілізації техногенне втручання у природу загрожує усьому існуванню людства. З огляду на це пріоритетного значення набуває проблема раннього екологічного виховання та формування екосвідомості у період дитинства. Вважаємо, що організований і системним цей процес може стати саме у початковій школі, а вивчення і узагальнення світового досвіду у цій сфері може стати дієвим чинником формування досконалої системи екологічної освіти дітей. З огляду на це ми обрали темою своєї статті «Екологічне виховання учнів початкових класів в Україні та Європі: компаративний аспект».

Українські вчені наголошують на важливості формування екоцентричного типу екологічної свідомості: «Антропоцентризм та технократизм як світоглядні установки і культурні парадигми показали свою неспроможність. Екоцентричний тип екологічної свідомості означає орієнтованість на екологічну доцільність, відсутність протиставлення людини і природи, сприйняття природних об'єктів як повноправних партнерів у взаємодії з людиною, баланс прагматичної і непрагматичної взаємодії з природою» [8].

У навчальні програми українських навчальних закладів на межі ХХ – початку ХХІ століття було включено чимало навчальних дисциплін, які мали на меті спричинити формування екологічної свідомості дітей і молоді. Окрім цього у системі сучасної української освіти досить поширеними стають різноманітні форми екологічної позаурочної та позашкільної роботи, проте дана система освіти не реалізує цієї функції у повній мірі. Це стосується як України, так і зарубіжжя. Вчені вбачають у цьому різні причини: «Тому більшість освітніх систем (включно з українською) доволі успішно спромоглися забезпечувати первину екологічну поінформованість дітей і молоді, але досі ще перебувають у стані постійної модернізації...» [5,с.248].

У багатьох освітніх системах різних країн сьогодні переважає гносеологічна модель, представниками якої є такі країни: Польща, Румунія, Білорусія, Казахстан. Згідно з нею досягнення мети передбачається здійснити шляхом цілісного і системного пізнання в рамках освітнього процесу, екологічної реальності. [3,с.8].

Проте вчені обстоюють думку про недосконалість гносеологічної моделі екологічної освіти і пропонують як альтернативу гносеологічно-діяльнісну модель. Така освітня модель набула розповсюдження у США, Німеччині, Франції, Бельгії, Нідерландах, частково Чехії.

Вона окрім пізнавальної активності, передбачає елементи практичної роботи, спрямованої на охорону навколишнього середовища [9].

Отже, у зарубіжній школі екологічна освіта та виховання активно переходять з дискусійної сфери у площину їх практичної реалізації.

В Німеччині широко використовуються сучасні досягнення науки і передового досвіду в розробленні концепції екологічної освіти і виховання. Так, беручи за основу програму ЮНЕСКО “Людина і біосфера”, розробляють модель формування відповідальності за стан навколишнього середовища і шляхи її інтеграції зі шкільними програмами [7, с.5].

У Норвегії і Фінляндії більшу частину часу відводять для спостережень за явищами природи у різні пори року, а також для проведення одноденних екскурсій. Працівники дитячих садків здобувають спеціальну підготовку. Під час польових занять майбутні педагогічні працівники дитячих садків набувають знань про фотосинтез, взаємозв'язки між рослинами і тваринами, енергію, харчові ланцюги, про кругообіг речовин у природі і роль людини в навколишньому середовищі [11, с.20].

У Нідерландах, як і в Україні, схвалено індивідуальний та диференційований підходи до навчання та виховання дітей із різними можливостями й здібностями, сприяння співпраці з урядовими організаціями, що забезпечують теоретичну та методичну базу школи [10]. У Нідерландах важливим принципом організації навчання у початковій школі є свобода і дитиноцентризм.

Особливе значення в початковій школі має екологічне виховання та освіта дітей, яке реалізується за певними тематичними лініями. Важливим є також інтердисциплінарний підхід до екологічного виховання в усіх навчальних предметах та шкільних підручниках для молодших школярів у Нідерландах. На сторінках підручників систематично зустрічаються завдання природоохоронного змісту: [4, с.160 - 163].

Формування ціннісного ставлення пов'язане передусім із наслідуванням [2, с.216] тих моделей ставлень, які характерні для людей з найближчого оточення дитини. Батьки, також як і педагог, подають дитині перший приклад моральності. Наповнення шкільного життя ціннісними прикладами активно протидіє тим зразкам цинічної, аморальної, відверто руйнівної поведінки, які у великій кількості і привабливій формі обрушують на дитячу свідомість комп'ютерні ігри, телебачення та інші джерела.

У педагогічних цілях акцент має бути поставлений на організації уявного або реального діалогу з тими особистостями, чії цінності визнані в культурі народу як гідні орієнтири і які відрізняються такою особливістю внутрішнього світу, як сенс життя, що сформувався і визначає увесь життєвий шлях особистості [1, с.267 – 269].

Аксіологічний підхід у вихованні, екологічному зокрема, утверджує особистість школяра як носія базових національних цінностей, як вищу цінність, як суб'єкта, здатного до

організації своєї діяльності у світі на основі духовних ідеалів, моральних установок і моральних норм і, таким чином, протистоїть моральному релятивізму соціального середовища, водночас усвідомлюючи взаємозалежність, паритетність, суб'єктність стосунків з природою, суспільством.

Основні положення національної екологічної політики повинні бути відображені у змісті екологічної освіти та виховання учнів, особливо у початковій школі. Саме дитячий вік дає можливість сформувати екологічну свідомість цілісно, комплексно, позитивно і результативно.

Список літератури:

1. Бех І. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи / І. Бех, // Українське релігієзнавство. – 2005. – № 4 (36). Тематичний випуск: зб. наук. статей і матеріалів. – С. 265 – 292.
2. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навч. посібник — К.: Либідь, 2005. – 400 с.
3. Водопьянов П.А. Экологическое образование в контексте идей глобального эволюционизма // Актуал. проб. экол. образ. и воспит.: Тез. докл. респ. науч. практ. конф. Минск, 1992.
4. Деркач О.І. Формування природоохоронного досвіду в молодших школярів Нідерландів // Педагогічний дискурс. – Вип. 14. – 2013. – С.160 –163.
5. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. Ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008, 1040 с.
6. Закон України Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – N 26. – ст. 218.
7. Модернизация экологического образования в национальной программе Великобритании // Р.Ж. Экология человека. – 1994. – № 4. – С.5.
8. Стратегічні орієнтири розвитку неперервної екологічної освіти у навчальних закладах Чернівецької області: матеріали регіональної наук.-практ. конф. (Чернівці, 22 березня 2012 р.) / Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області. – 2012. – 312 с.
9. Швед Марія. Тенденції розвитку зарубіжної екологічної освіти // Вісник Львівського національного ун-ту. Серія педагогічна. – 2003. – Вип.17. – С. 167 – 174.
10. Handbook of Teacher Training in Europe: Issues and Trends / ed. by M.Galton and V.Moon – The Council of Europe and Devid Fulton Ltd,1994– 228 p.
11. Polityka ekologiczna panstwa. Warszawa. 1991.